

Напря́м: Міжрегіональні та транскордонні дослідження

ОСОБЛИВОСТІ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ БІДНОСТІ НАСЕЛЕННЯ В РЕГІОНАХ

Підгорний Анатолій Захарович

кандидат економічних наук, професор,
завідувач кафедри статистики;

Одеський національний економічний університет

Вітковська Катерина Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики

Одеський національний економічний університет

Головним завданням соціальної політики України, як і будь – якої демократичної країни, є підвищення рівня добробуту населення, а подолання бідності виступає основним із складових завдань досягнення поставленої мети. Посилення виробничо – економічної диференціації регіонів, зростаюча диспропорція рівня життя населення міських та сільських поселень, депопуляція населення, зниження рівня та якості освіти і кваліфікації, високий рівень захворюваності – все це є наслідком неухильного негативного впливу бідності на всі сфери життєдіяльності суспільства, що вже на сьогодні спричиняє зростання соціальної напруги у суспільстві, стримує та дестабілізує соціально-економічний розвиток країни. Саме тому подолання бідності в Україні розглядається як основа досягнення усіх стратегічних цілей сталого позитивного розвитку держави.

Проведення досліджень у цьому напрямку, а також удосконалення методики статистичного аналізу є вельми актуальними для сучасної України, яка посідає за рівнем бідності населення третє місце серед країн Європи з найвищим рівнем бідності, після Молдови та Косово. Для України характерна також суттєва диференціація окремих регіонів за рівнем основних показників, що характеризують рівень життя населення.

Питання дослідження бідності та чинників, які на неї впливають присутні у працях Е.Лібанової, Л.Черенко, В.Шишкіна та інших економістів [1]. Однак недостатньо дослідженим залишається регіональний аспект формування рівня бідності в Україні. Виявити, як впливають окремі чинники на рівень бідності в цілому по країні та в окремих її регіонах дозволяє кореляційно – регресійний метод аналізу [2, с.202-205]. Але він не дає можливості виявити подібні ознаки бідності, виділивши групи схожих областей, дослідити їх особливості та побудувати для кожної групи окрему модель розвитку. Подолати такий недолік можна за допомогою використання кластерного аналізу.

Метою дослідження є розподіл регіонів України на класи, кожен з яких відповідає певній категорії бідності в залежності від конкретних соціально-економічних та демографічних факторів за допомогою кластерного методу.

Кластерний аналіз – це розбиття заданої вибірки об’єктів на підмножини, так звані кластери, щоб кожен кластер складався зі схожих об’єктів, а об’єкти різних кластерів істотно відрізнялися.

Методи кластерного аналізу можна розділити на дві групи:

- ієрархічні;
- неієрархічні.

Візуальний аналіз розподілу регіонів показав наявність переважно п’яти основних кластерів, що підтверджує наступний крок дослідження.

Аналіз здійснено за такими показниками з використанням кластеризації методом k – середніх (за допомогою програми STATISTICA):

- 1) рівень бідності;
- 2) валовий регіональний продукт на душу населення;
- 3) наявний дохід на одну особу;
- 4) індекс цін;
- 5) рівень безробіття за визначенням МОП;
- 6) урбанізація;
- 7) частка осіб у віці від 0 до 14 років;
- 8) частка осіб у віці 60 років і старше у населенні.

В результаті проведених розрахунків нами були отримані наступні п’ять кластерів (табл.1).

Таблиця 1

Склад кластерів визначених методом k – середніх

Номер кластера	Кількість об’єктів в кластері	Склад кластера
I	1	Місто Київ
II	2	Області: Донецька та Луганська
III	7	Області: Дніпропетровська, Запорізька, Полтавська, Сумська, Харківська, Черкаська, Чернігівська
IV	12	Області: Вінницька, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька
V	3	Області: Волинська, Закарпатська, Рівненська

Результати проведених розрахунків свідчать, що середні значення обраних показників (окрім індексу цін) у сформованих групах суттєво відрізняються один від одного. Перший кластер, представлений столицею нашої країни є безперечно лідером у досліджуваній сукупності, оскільки тут спостерігається найнижчий рівень бідності. Це обумовлено самим високим валовим регіональним продуктом на душу населення та наявним доходом на одну особу, також низьким рівнем

безробіття та відносно невисокою часткою дітей у складі населення. Так, показник доходу на одну особу тут дорівнює 91356,6 грн. на рік, при середньому по країні 35610,1 грн..

Найгіршим з точки зору всіх показників є другий кластер, що пояснюється політичною та соціально-економічною ситуацією в цих регіонах.

Третій кластер за рівнем бідності знаходиться на другій позиції після Києву. На це вплинули окрім економічних чинників, більш високий рівень безробіття та більша частка пенсіонерів у складі населення.

Так як четвертий кластер, найбільш багато численний, в якій потрапило дванадцять областей, то він найбільш типово відображає сучасний рівень життя в Україні.

П'ятий кластер включає області з найнижчими показниками (окрім Донецької та Луганської областей) розвитку економіки, і, як наслідок, – високим рівнем бідності. Показник доходу на душу населення складає в середньому 27705,1 грн. на рік, тобто на 22% нижчий в порівнянні із середнім по державі і в рази нижчий в порівнянні з самим високим рівнем.

Таким чином, проведений аналіз показав теоретичну обґрунтованість використання кластерного методу для дослідження бідності, так як отримані результати корелюють з існуючою ситуацією в країні та відповідають показникам, які опосередковано характеризують рівень бідності. Практична значимість результатів дослідження полягає в тому, що кластерний аналіз дозволив нам виявити спільні риси характеру бідності в різних областях країни з метою розробки заходів соціально – економічної політики в окремих регіонах з урахуванням їх специфіки.

Список використаних джерел:

1. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу: монографія / Е. М. Лібанова. – К. : КНЕУ, 2008. – 328 с.
2. Вітковська К. В. Статистична оцінка впливу факторів на рівень бідності // К.В. Вітковська. - Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – С.202-205.
3. Стратегія подолання бідності: Указ президента України від 15 березня 2001 року // Соціальний захист. – 2001. - №9(39). – С. 4-11.
4. Соціальна безпека: теорія та українська практика: Монографія // І.Ф.Гнібіденко, А.М.Колот, О.Ф.Новікова, В.М.Новіков, Б.Й.Пасхавер. – К.: КНЕУ, 2006. – 291 с.
5. Витковская Е. В. Статистические методы – инструмент изучения социально-экономических процессов / Е. В. Витковская, А. З. Подгорный, Ю. О. Ольвинская [и другие] // Историк-экономист С. Я. Боровой и проблемы современной истории экономики: к 110-летию со дня рождения С. Я. Борового: монографія. - 2013. – С. 211-256.
6. Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону : Монографія // За заг. ред. канд. економ. наук, професора А. З. Підгорного – Одеса : Атлант, 2012. – 303 с.
7. Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.idss.org.ua.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukr.stat.gov.ua.